

Korkein oikeus

[Etusivu](#) » [Ennakkopäätökset](#) » KKO:2022:38 [2022](#) »

KKO:2022:38

Tuomioistuimen toimivalta - Suomen tuomioistuimen kansainvälinen toimivalta
Rikosoikeuden soveltamisala - Kaksoisrangaistavuuden vaatimus

Diaarinumero:

R2020/588

Taltionumero:

1002

Antopäivä:

8.6.2022

ECLI-tunniste:

ECLI:FI:KKO:2022:38

Vastaajaa syytettiin ulkomailla tehdyistä Suomen kansalaisiin kohdistuneista rikoksista.

Kysymys suomalaisen tuomioistuimen toimivallasta erityisesti kaksoisrangaistavuuden vaatimuksen täyttymisen kannalta. Lisäksi kysymys siitä, millainen selvitys vieraan valtion laista oli riittävä, kenen toimesta selvitys oli esitettävä ja oliko käräjäoikeus menetellyt virheellisesti hankkiessaan itse lisäselvitystä.

RL 1 luku 11 §

OK 17 luku 4 §

Asian käsittely alemmissa oikeuksissa

Helsingin käräjäoikeuden tuomio 31.5.2019 nro 19/125135 ja Helsingin hovioikeuden päätös 10.6.2020 nro 811 selostetaan tarpeellisilta osin Korkeimman oikeuden ratkaisussa.

Asian ovat ratkaisseet käräjäoikeudessa käräjätuomari Maritta Pakarinen ja hovioikeudessa hovioikeuden jäsenet Juha Saarenvirta, Mirjami Paso ja Juha Hartikainen. Esittelijä Sini Majlander.

Muutoksenhaku Korkeimmassa oikeudessa

Syyttäjälle ja A:lle myönnettiin valituslupa.

Syyttäjä vaati valituksessaan, että Armeniassa tehdyiksi väitettyjä rikoksia koskeva syyte syytekohtissa 2, 9–12 ja 18 otetaan tutkittavaksi.

A vaati valituksessaan, että Espanjassa tehdyiksi väitettyjä rikoksia koskeva syyte syytekohtissa 5, 6, 13–17, 20 ja 21 sekä Saksassa tehdyiksi väitettyjä rikosta koskeva syyte syytekohtassa 7 jätetään tutkimatta.

A vaati vastauksessaan syyttäjän valituksen hylkäämistä.

Syyttäjä ja asianomistajat vaativat vastauksissaan A:n valituksen hylkäämistä.

Korkeimman oikeuden ratkaisu

Perustelut

Asian käsittely alemmissa oikeusasteissa

1. Syytteen mukaan A on syyllistynyt Suomen kansalaisiin kohdistuneisiin seksuaalisiin hyväksikäyttöihin Armeniassa (syytekohtat 2, 9–12 ja 18), Espanjassa (syytekohtat 5, 6, 13–17, 20 ja 21) ja Saksassa (syytekohta 7). Syytteen teonkuvausten mukaan A oli henkisen opettajan, profeetan ja parantajan asemaansa hyväksikäyttäen taivuttanut sukupuoliyhteyteen ja muihin seksuaalista itsemääräämisoikeutta olennaisesti loukkaaviin seksuaalisiin tekoihin tai alistumaan sellaisten tekojen kohteeksi asianomistajat, jotka olivat olleet hänestä erityisen riippuvaisia, ja A oli käyttänyt törkeästi väärin tätä riippuvuussuhdetta. Asianomistajat olivat menneet tapaamaan A:ta ulkomailla järjestettyihin seminaareihin, joissa A oli taivuttanut asianomistajat alistumaan seksuaalisten tekojen kohteeksi sekä kanssaan sukupuoliyhteyteen naamioimalla tapahtumat hoitotilanteiksi.
2. Syyttäjän mukaan suomalaisen tuomioistuimen toimivalta tutkia syyte perustuu rikoslain 1 luvun 5 §:ään. Syyttäjä on syytteen nostamisen yhteydessä esittänyt selvitystä väitettyjen vieraan valtion alueella tehtyjen rikosten tekopaikan lain rangaistussäännösten sisällöstä mainitun luvun 11 §:ssä tarkoitetun kaksoisrangaistavuuden vaatimuksen täyttymisen osoittamiseksi.
3. Käräjäoikeus on ennen pääkäsittelyn aloittamista antamassaan käsittelyratkaisussa katsonut siihen mennessä esitetyn selvityksen perusteella, että minkään tekopaikaksi ilmoitetun valtion osalta tilanne ei ollut se, että voitaisiin suoraan todeta, että teko ei olisi tekopaikan lain mukaan nyt väitetyssä tekomuodossa rangaistava. Käräjäoikeuden mukaan syyte on ollut tutkittavissa ja pääkäsittelyn aloittamisen edellytykset ovat olleet käsillä. Asianosaisille on varattu mahdollisuus esittää pääkäsittelyn aikana selvitystä kaksoisrangaistavuudesta, ja käräjäoikeus on myös itse pyytänyt ulkomaisilta viranomaisilta lisäselvitystä kaksoisrangaistavuuden selvittämiseksi. Tuomiossaan käräjäoikeus on lausunut, että kaksoisrangaistavuusedellytyksen mahdollinen käsillä olo on asia, joka tuomioistuimen on ratkaistava näytöllisellä arvioinnilla. Arvioinnissa ovat lähtökohtaisesti etusijalla käytössä olevia oikeusapukanavia pitkin hankittavat viranomais selvitykset. Esitetyn selvityksen perusteella ja todistelun vastaanottamisen jälkeen käräjäoikeus on katsonut kaksoisrangaistavuutta koskevan vaatimuksen täyttyvän kaikkien kolmen vieraan valtion osalta.
4. Hovioikeus on ratkaissut kysymyksen tuomioistuimen toimivallasta A:n tekemän oikeudenkäyntiväitteen johdosta ennen pääkäsittelyn toimittamista. Hovioikeus on katsonut, että käräjäoikeus ei ollut toiminut virheellisesti pyytäessään lisäselvitystä lain sisällöstä Armenian, Espanjan ja Saksan viranomaisilta. Hovioikeus on ottanut käräjäoikeuden hankkiman selvityksen huomioon kaksoisrangaistavuuden edellytysten arvioinnissa. Hovioikeus on pitänyt esitettyä selvitystä kaksoisrangaistavuuden vaatimuksen täyttymisestä riittävänä Espanjaa ja Saksaa koskevien syytekohtien osalta, mutta Armeniaa koskevien syytekohtien osalta hovioikeus on katsonut jääneen epäselväksi, voisiko syytteen mukaisista teoista seurata rangaistus armenialaisessa tuomioistuimessa. Hovioikeus on jättänyt syytteen tutkimatta Armeniassa tapahtuneita tekoja koskevien syytekohtien osalta. Muilta osin hovioikeus on hylännyt oikeudenkäyntiväitteen. Hovioikeus on määrännyt, että päätökseen saa kaikilta osin hakea muutosta erikseen.

Kysymyksenasettelu Korkeimmassa oikeudessa

5. Korkeimmassa oikeudessa on syyttäjän ja A:n valitusten perusteella ratkaistavana kysymys suomalaisen tuomioistuimen toimivallasta erityisesti kaksoisrangaistavuuden vaatimuksen täyttymisen kannalta. Arvioitavana on, ovatko ulkomailla tehdyiksi väitetyt rikokset rangaistavia tekopaikan lain mukaan ja olisiko niistä voitu tuomita rangaistus asianomaisen vieraan valtion tuomioistuimessa. Tämän arvioinnin yhteydessä on ratkaistava myös kysymykset siitä, millainen selvitys vieraan valtion laista on riittävä, kenen toimesta selvitys on esitettävä ja onko käräjäoikeus menetellyt virheellisesti hankkiessaan itse lisäselvitystä.

Sovellettavat säännökset ja niiden tulkinta

6. Rikoslain 1 luvun 5 §:n mukaan Suomen ulkopuolella tehtyyn rikokseen, joka on kohdistunut Suomen kansalaiseen, suomalaiseen yhteisöön, säätiöön tai muuhun oikeushenkilöön taikka Suomessa pysyvästi asuvaan ulkomaalaiseen, sovelletaan Suomen lakia, jos teosta Suomen lain mukaan saattaa seurata yli kuuden kuukauden vankeusrangaistus.

7. Kaksoisrangaistavuuden vaatimuksesta säädetään rikoslain 1 luvun 11 §:ssä. Pykälän 1 momentin mukaan milloin rikos on tehty vieraan valtion alueella, Suomen lain soveltaminen voidaan perustaa rikoslain 1 luvun 5, 6 ja 8 §:ään vain, jos rikos myös tekopaikan lain mukaan on rangaistava ja siitä olisi voitu tuomita rangaistus myös tämän vieraan valtion tuomioistuimessa. Rikoksesta ei silloin Suomessa saa tuomita ankarampaa seuraamusta kuin siitä tekopaikan laissa säädetään.

8. Suomen rikosoikeuden soveltamisalaa koskevan lainsäädännön uudistamista koskevan hallituksen esityksen (HE 1/1996 vp s. 26) mukaan syyttäjän on osoitettava, että teko on rangaistava myös tekopaikan lain mukaan. Hallituksen esityksessä esitettiin kaksoisrangaistavuuden sisällöksi vain teon abstraktia rangaistavuutta sekä Suomen että tekovaltion lain mukaan, jolloin huomioon ei otettaisi esimerkiksi oikeuttamis- ja anteeksiantoperusteita tai rikoksen vanhentumista koskevaa sääntelyä. Lakivaliokunta katsoi hallituksen esityksestä antamassaan mietinnössä (LaVM 4/1996 vp s. 3), että ehdotetussa muodossaan pykälä saattaisi johtaa epätyydyttävään lopputulokseen. Lakivaliokunnan ehdotuksesta kaksoisrangaistavuuden edellytykseksi asetettiin lisäksi se, että rikoksentekijä voitaisiin tuomita rangaistukseen myös tekopaikan tuomioistuimessa.

9. Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5 luvun 3 §:n 1 momentin mukaan haastehakemuksessa on muun ohella ilmoitettava syytteenalainen teko, sen tekoaika ja -paikka ja muut tiedot, jotka tarvitaan teon kuvailemiseksi, (3 kohta) sekä seikat, joihin tuomioistuimen toimivalta perustuu, jollei toimivalta muutoin ilmene haastehakemuksesta (11 kohta). Jos haastehakemus on puutteellinen, syyttäjää on luvun 5 §:n 1 momentin mukaan kehotettava korjaamaan puute.

10. Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 4 §:n 1 momentin mukaan tuomioistuin soveltaa lakia viran puolesta. Pykälän 2 momentin mukaan jos asiassa olisi sovellettava vieraan valtion lakia eikä tuomioistuin tunne sen sisältöä, tuomioistuimen tulee kehottaa asianosaista esittämään siitä selvitystä. Pykälän 3 momentin mukaan Suomen lakia sovelletaan, jos vieraan valtion lain sisällöstä ei ole selvitystä. Selvityksen puuttuminen ei kuitenkaan saa koitua rikosasian vastaajan vahingoksi.

11. Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun uudistamista koskevassa hallituksen esityksessä (HE 46/2014 vp s. 50–52) todetaan, että luvun 4 §:ssä käytetään termiä ”selvitys”, koska pykälässä säädetään laintulkintaan vaikuttavan aineiston hankkimisesta ja esittämisestä eikä sellaisesta tosiseikkoihin tai kokemussääntöihin liittyvästä näytöstä tai todistelusta, josta luvussa muutoin säädetään. Laintulkinnassa on kysymys siitä, mitä voidaan pitää perustellusti säännöksen oikeana tulkintana, eikä siitä, onko esitetty vaadittava näyttö tietystä yleensä menneisyyden tapahtumasta tai kokemussäännön pätevyydestä. Koska Suomen tuomioistuimella ei ole velvollisuutta tuntea vieraan valtion lain sisältöä, pykälän 2 momentissa säädetään, että tuomioistuimen on kehoitettava asianosaista esittämään selvitystä vieraan valtion lain sisällöstä, jos tuomioistuin ei sitä tunne. Estettä ei ole sille, että tuomioistuin hankkii omatoimisestikin tällaista selvitystä. Pykälän 3 momentin jälkimmäisen virkkeen säännöksellä on tarkoitus varmistaa se, että jos vieraan valtion laista ei saada selvitystä, kaksoisrangaistavuuden vaatimusta ei ohiteta ja sovelleta pelkästään Suomen lakia. Jos selvitystä vieraan valtion laista ei ole, syytettä ei tule hyväksyä eikä rangaistusta tuomita, vaikka teko onkin Suomen lain mukaan rangaistava.

12. Korkeimman oikeuden aikaisemmassa ratkaisukäytännössä ei ole tarkasteltu kaksoisrangaistavuuden vaatimuksen täyttymisen edellytyksiä. Korkein oikeus on takaisinsaantia konkurssipesään koskeneessa ratkaisussaan KKO 1999:98 todennut, että vieraan valtion laista vaadittavan selvityksen laatu saattaa vaihdella sen mukaan, millaisesta asiasta on kysymys. On tilanteita, joissa ratkaisua ei voida tehdä, ellei vieraan valtion lain asianomaisen säännöksen tarkka sanamuoto ole tiedossa. Joissain tapauksissa taas riittää, että tiedetään ne pääperiaatteet, joiden mukaan määrätty oikeuskysymys on asianomaisen maan oikeusjärjestyksessä säännelty.

Arvioinnin lähtökohdat

13. Kaksoisrangaistavuuden vaatimus Suomen lain soveltamisen edellytyksenä muodostaa yhdessä rikoslain 1 luvun 5, 6 ja 8 §:stä ilmenevien muiden vaatimusten kanssa suomalaisen tuomioistuimen toimivallan perusteen tiettyjen ulkomailla tehtyjen rikosten kohdalla. Samalla se on näiden rikosten osalta myös syyksilukemisen ja rangaistuksen määräämisen edellytys ja voi vaikuttaa siihen, kuinka ankara rangaistus rikoksesta voidaan määrätä. Tuomioistuimen on arvioitava viran puolesta jo harkitessaan rikosasian tutkittavaksi ottamisen edellytyksiä, voiko kaksoisrangaistavuuden vaatimus asiassa täytyä. Tuomioistuimen toimivaltaisuus edellyttää sen toteamista, että haastehakemuksessa kuvattu syytteenalainen teko on rangaistava myös tekopaikan lain nojalla ja että siitä olisi voitu tuomita rangaistus myös tämän vieraan valtion tuomioistuimessa. Jos tästä ei ole esitetty riittävää selvitystä, syyte on jätettävä tutkimatta. Kun suomalainen tuomioistuin on todettu toimivaltaiseksi ja syyte on otettu tutkittavaksi, kaksoisrangaistavuuden vaatimusta on arvioitava uudelleen syyksilukemisen ja rangaistuksen määräämisen kannalta tarkastamalla, täyttääkö myös syyksi luettu menettely kaksoisrangaistavuuden vaatimuksen.

14. Kuten edeltä ilmenee, syyttäjän on haastehakemuksessa ilmoitettava ne seikat, joihin tuomioistuimen toimivalta perustuu, jollei toimivalta muutoin ilmene haastehakemuksesta. Siinä tapauksessa, että Suomen lain soveltaminen edellyttää teon rangaistavuutta myös tekopaikan lain mukaan, syyttäjän tulee esittää tästä seikasta selvitystä syytettä nostaessaan. Harkitessaan sitä, onko vieraan valtion lain sisällöstä esitetty tuomioistuimen toimivallan perusteen arvioimiseksi riittävää selvitystä, tuomioistuin voi oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 4 §:n nojalla kehottaa asianosaista esittämään tarkempaa selvitystä lain sisällöstä tai hankkia sellaista itse.

15. Kaksoisrangaistavuuden toteaminen edellyttää pääsääntöisesti, että tiedossa on tekopaikan lain mukaisen rangaistussäännöksen sekä rikoksen rangaistavuuden kannalta merkittävien säännösten, kuten syyteoikeuden vanhentumista koskevan sääntelyn, tarkka sanamuoto. Joissain tilanteissa rangaistussäännöksessä käytetty oikeudellinen terminologia tai syytteen kiistämisperusteet saattavat edellyttää laajempaa selvitystä esimerkiksi tekopaikan lain mukaisista vastuuvapausperusteista tai rikosoikeuden yleisistä opeista.

Esitetty selvitys ja sen hyödyntäminen

16. Syyttäjä on toimittanut haastehakemuksen liitteenä selvityksen kunkin vieraan valtion osalta niistä rangaistussäännöksistä ja syyteoikeuden vanhentumista koskevista säännöksistä, joiden perusteella hän on katsonut kaksoisrangaistavuuden vaatimuksen täyttyvän. Espanjan osalta syyttäjä on myös esittänyt espanjalaisen syyttäjän kannanoton syytteessä kuvattujen tekojen rangaistavuudesta Espanjan lain mukaan. A:n esitettyä väitteitä siitä, että kaksoisrangaistavuuden vaatimus ei täyty, kärjäoikeus on varannut asianosaisille tilaisuuden esittää lisäselvitystä, minkä lisäksi kärjäoikeus on itse esittänyt tarkentavia kysymyksiä kyseisten rangaistussäännösten soveltamisesta suoraan niille ulkomaisille viranomaisille, jotka ovat syyttäjän esittämän selvityksen toimittaneet. Espanjan ja Saksan viranomaiset ovat toimittaneet kärjäoikeuden tiedustelun perusteella lisäselvitystä rangaistussäännösten soveltamisesta. A on esittänyt asiantuntijalausunnot Armenian ja Espanjan lain soveltamisesta.

17. A on katsonut kärjäoikeuden menetelleen virheellisesti, kun se oli hankkinut itse lisäselvitystä vieraan valtion lain sisällöstä. A on perustanut väitteensä siihen, että oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 7 §:n mukaan tuomioistuim saa rikosasiassa hankkia näyttöä vain, jos se todennäköisesti ei tue syytettä. Korkein oikeus toteaa, että edellä kohdassa 11 ja 14 mainitulla tavalla kärjäoikeus on voinut toimivaltansa selvittämiseksi hankkia lisäselvitystä syyttäjän esittämien vieraiden valtioiden rangaistussäännösten tulkinnasta oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 4 §:n perusteella. Kysymys ei ole ollut sellaisesta tosiseikkoihin tai kokemussääntöihin liittyvän näytön hankkimisesta, jota oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 7 §:ssä tarkoitetaan. Kärjäoikeuden toimet eivät muutoinkaan ole loukanneet syyttömyysolettamaa tai A:n puolustautumisoikeuksia. Siten estettä kärjäoikeuden hankkiman selvityksen hyödyntämiselle ei ole.

18. Korkein oikeus toteaa, että asiassa on kunkin vieraan valtion osalta esitetty riittävä selvitys, jotta syytteessä kuvattujen tekojen rangaistavuutta asianomaisessa valtiossa voidaan arvioida.

Tekojen rangaistavuus Armenian lain mukaan

19. A:ta on syytekohtaisissa 2, 9–12 ja 18 syytetty Armeniassa tehdyiksi väitetyistä rikoslain 20 luvun 5 §:ssä tarkoitetuista seksuaalisista hyväksikäytöistä. Edellä kohdassa 1 todetulla tavalla syytteen teonkuvausten keskeinen väite on se, että A on toimiessaan henkisenä opettajana, profeettana ja parantajana taivuttanut häntä seminaariin Armeniaan tapaamaan matkustaneet ja hänestä hänen asemansa perusteella erityisen riippuvaiset asianomistajat sukupuoliyhteyteen ja seksuaalista itsemääräämisoikeutta olennaisesti loukkaaviin seksuaalisiin tekoihin naamioimalla tapahtumat hoitotilanteiksi.

20. Asiassa on esitetty selvityksenä tekojen rangaistavuudesta Armeniassa otteet Armenian rikoslain raikausta (138 artikla), väkivaltaista seksuaalista tekoa (139 artikla), pakottamista sukupuoliyhteyteen tai seksuaaliseen tekoon (140 artikla) sekä lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia (141 ja 142 artikla) koskevista rangaistussäännöksistä sekä rikoksen vanhentumista koskevasta sääntelystä. Näistä rangaistussäännöksistä voi sanamuotonsa perusteella soveltua nyt arvioitavana oleviin tekoihin lähinnä sukupuoliyhteyteen tai seksuaaliseen tekoon pakottamista koskeva rangaistussäännös.

21. Armenian rikoslain 140 artiklan mukaan pakottamisesta sukupuoliyhteyteen tai muuhun seksuaaliseen tekoon kirstämällä, uhkaamalla omaisuuden tuhoamisella, vahingoittamisella tai viemisellä taikka käyttämällä hyväksi uhrin materiaalista tai muuta riippuvuutta, kun rikoslain 132 artiklassa säädettyjä rikoksen tunnusmerkkejä ei ole, rikosentekijä on tuomittava vankeuteen vähintään yhdeksi ja enintään kolmeksi vuodeksi. Esitetyn selvityksen perusteella säännöksessä viitattu 132 artikla koskee ihmiskauppaa tai sen kaltaista hyväksikäyttöä, josta ei tässä tapauksessa ole kysymys.

22. Syyttäjä ei ole esittänyt selvitystä rangaistussäännöksen soveltamiskäytännöstä. A on esittänyt armenialaisen lakimiehen laatiman lausunnon, jossa on säännöksen sanamuodon ja oikeuskirjallisuuden perusteella todettu 140 artiklan edellyttävän, että uhri on pakotettu tekoon. Syytteen teonkuvausten mukaan A on asemaansa hyväksikäyttäen taivuttanut asianomistajat seksuaaliseen kanssakäymiseen hoitotilanteiksi naamioimissaan tilanteissa.

23. Korkein oikeus toteaa, että Armenian rikoslain 140 artiklan soveltaminen edellyttää artiklan sanamuodon perusteella, että uhri on pakotettu seksuaaliseen tekoon esimerkiksi käyttämällä hyväksi hänen riippuvuuttaan. Koska syytteen teonkuvaukset eivät sisällä väitettä A:n toiminnan pakottavuudesta, Korkein oikeus katsoo, että tällaiset teot eivät ole rangaistavia Armenian rikoslain 140 artiklan nojalla.

24. Näillä perusteilla Korkein oikeus katsoo, että kaksoisrangaistavuuden vaatimus ei täyty Armeniassa tehdyiksi väitettyjen syytekohtissa 2, 9–12 ja 18 kuvattujen tekojen osalta.

Tekojen rangaistavuus Espanjan lain mukaan

25. A:ta on syytekohtissa 5, 6, 13–17, 20 ja 21 syytetty Espanjassa tehdyiksi väitetyistä rikoslain 20 luvun 5 §:ssä tarkoitetuista seksuaalisista hyväksikäytöistä. Myös näissä syytekohtissa on syytteen teonkuvausten keskeinen väite se, että A on toimiessaan henkisenä opettajana, profeettana ja parantajana taivuttanut häntä seminaariin Espanjaan tapaamaan matkustaneet ja hänestä hänen asemansa perusteella erityisen riippuvaiset asianomistajat sukupuoliyhteyteen ja seksuaalista itsemääräämisoikeutta olennaisesti loukkaaviin seksuaalisiin tekoihin naamioimalla tapahtumat hoitotilanteiksi.

26. Espanjassa tehdyiksi väitettyjen rikosten osalta selvityksenä niiden rangaistavuudesta on esitetty ote Espanjan rikoslain seksuaalista hyväksikäyttöä koskevasta rangaistussäännöksestä ja kyseisen rikoksen vanhentumista koskevasta säännöksestä sekä paikallisen syyttäjän kannanotto rikosten rangaistavuudesta Espanjan lain mukaan. Lisäselvityksenä on esitetty espanjalaisen tuomarin vastauksena käräjäoikeuden tiedusteluun laatimia viittauksia oikeuskäytäntöön rangaistussäännöksen soveltamisesta sekä A:n esittämä asiantuntijalausunto.

27. Espanjan rikoslain 181 artiklan 1 momentin mukaan rangaistukseen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomitaan se, joka väkivaltaa käyttämättä tai sillä uhkaamatta tekee ilman toisen suostumusta tekoja, joilla rikotaan toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta tai koskemattomuutta. Säännöksen 2 momentin mukaan ilman toisen suostumusta tehdyllä seksuaalisella hyväksikäytöllä tarkoitetaan tekoa, joka kohdistuu tajuttomaan henkilöön tai henkilöön, jonka henkistä häiriötilaa tekijä käyttää hyväksi, sekä tekoa, joka tehdään kumoamalla henkilön tahto lääkeaineilla, huumeilla tai muilla luontaisilla tai kemiallisilla, tarkoitukseen sopivilla aineilla. Säännöksen 3 momentin mukaan samaan rangaistukseen tuomitaan myös, mikäli uhrin suostumus on saatu siten, että tekijä käyttää hyväkseen ilmeistä ylemmyysasemaansa, joka rajoittaa uhrin vapautta.

28. Espanjan oikeuskäytännöstä esitetyn selvityksen perusteella rangaistussäännöksen 3 momenttia sovelletaan mihin tahansa tilanteeseen, jossa tekijällä on ilmeinen valta-asema uhriin nähden ja jossa tekijä on tietoinen asemansa antamasta mahdollisuudesta hyväksikäyttää uhria seksuaalisesti. Tällöin tekijän valta-asema estää uhria käyttämästä vapaasti itsemääräämisoikeuttaan seksuaalisissa asioissa, eikä uhri siten anna vapaata suostumustaan, vaan on tekoon alistettu, painostettu tai pakotettu.

29. Korkein oikeus toteaa, että syytteen teonkuvauksissa ei esitetä väitettä Espanjan rikoslain 181 artiklan 2 momentissa tarkoitetuista olosuhteista. Sen sijaan teonkuvaukset sisältävät väitteen siitä, että A on edellä kohdassa 25 kuvattua asemaansa hyväksikäyttäen taivuttanut hänestä erityisen riippuvaiset asianomistajat alistumaan sukupuolilyhteyteen tai seksuaalista itsemääräämisoikeutta olennaisesti loukkaaviin seksuaalisiin tekoihin hoitotilanteiksi naamioiduissa tilanteissa. Teonkuvausten voidaan tältä osin katsoa sisältävän väitteet A:n ilmeisestä ylemmyysasemasta sekä siitä, että hänestä erityisen riippuvaiset asianomistajat eivät ole kyenneet tekemään ratkaisua seksuaalisesta kanssakäymisestä vapaasta tahdostaan, vaan he ovat alistuneet tekoihin A:n ilmeisen ylemmyysaseman vuoksi. Korkein oikeus katsoo, että syytteessä kuvatut teot ovat Espanjan rikoslain 181 artiklan 3 momentin rangaistussäännöksessä määritellyn tunnusmerkistön mukaisia.

30. Näillä perusteilla Korkein oikeus katsoo, että syytekohtissa 5, 6, 13–17, 20 ja 21 tarkoitetut rikokset ovat myös Espanjan lain mukaan rangaistavia, eikä esitetyn selvityksen perusteella syyteoikeus rikoksista ole vanhentunut. Rikoksista voitaisiin siten tuomita rangaistus myös espanjalaisessa tuomioistuimessa.

Teon rangaistavuus Saksan lain mukaan

31. Syytekohtassa 7 A:ta on syytetty Saksassa tehdyksi väitetystä rikoslain 20 luvun 5 §:ssä tarkoitetusta seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Myös tämän syytteen teonkuvauksen keskeinen väite on se, että A on toimiessaan henkisenä opettajana, profeettana ja parantajana taivuttanut häntä seminaariin Saksaan tapaamaan matkustaneen ja hänestä hänen asemansa perusteella erityisen riippuvaisen asianomistajan sukupuolilyhteyteen ja seksuaalista itsemääräämisoikeutta olennaisesti loukkaavaan seksuaaliseen tekoon naamioimalla tapahtuman hoitotilanteeksi.

32. Saksan osalta selvityksenä teon rangaistavuudesta on esitetty ote Saksan rikoslain terapia-, hoito- tai hoivasuhteen väärinkäyttöä koskevasta rangaistussäännöksestä sekä syyteoikeuden vanhentumista koskevasta sääntelystä. Lisäksi saksalainen syyttäjä on käräjäoikeuden tiedustelun perusteella esittänyt kannanottonaan, että terapia-, hoito- tai hoivasuhteen väärinkäyttöä koskevan säännöksen soveltaminen ei edellytä sitä, että hoitosuhteen väärinkäyttäjällä on olemassa erityinen koulutus niihin hoitoihin, jotka hän antaa.

33. Saksan rikoslain 174 c §:n 1 momentin mukaan rangaistukseen terapia-, hoito- tai hoivasuhteen väärinkäytöstä tuomitaan se, joka ryhtyy seksuaaliseen tekoon sellaisen henkilön kanssa, jolle hänen tehtävänä on antaa terapiaa, hoitoa tai hoivaa mielenterveyden häiriön tai henkisen vamman, mukaan lukien riippuvuuden, vuoksi tai fyysisen sairauden tai vamman vuoksi, ja joka käyttää väärin tällaista terapia-, hoito- tai hoivasuhdetta tai antaa sellaisen henkilön ryhtyä kanssaan seksuaaliseen tekoon. Säännöksen 2 momentin mukaan samaan rangaistukseen tuomitaan se, joka ryhtyy seksuaaliseen tekoon sellaisen henkilön kanssa, jolle hänen tehtävänä on antaa psykoterapeuttista hoitoa, ja joka käyttää väärin tällaista hoitosuhdetta tai antaa sellaisen henkilön ryhtyä kanssaan seksuaaliseen tekoon.

34. Korkein oikeus toteaa, että tarkasteltavan rangaistussäännöksen sanamuodon perusteella säännöksen soveltaminen edellyttää, että uhri on terapia-, hoito- tai hoivasuhteessa tekijään mielenterveyden häiriön, henkisen vamman tai fyysisen sairauden tai vamman vuoksi (1 momentti) taikka psykoterapeuttisessa hoitosuhteessa (2 momentti). Rangaistussäännös antaa siten erityistä suojaa seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan henkilöille, jotka ovat tietynlaisissa, säännöksessä tarkemmin kuvatuissa suhteissa tekijään.

35. Syytekohtan 7 teonkuvauksessa esitetään edellä kohdassa 31 tarkoitetut väitteet asianomistajan erityisestä riippuvuudesta A:sta. Teonkuvauksen mukaan teko on tapahtunut hoitotilanteeksi naamioidussa tilanteessa, jossa asianomistaja on ollut ainakin hierontapöydällä makaamassa. Toisin kuin useista muista nyt kysymyksessä olevan syytteen teonkuvauksista syytekohtan 7 teonkuvauksesta ei kuitenkaan ilmene tarkemmin sitä, millaisesta hoitotilanteesta syyttäjän mukaan on ollut kysymys. Teonkuvauksessa ei myöskään väitetä, että asianomistaja olisi hakeutunut hoitosuhteeseen A:n kanssa esimerkiksi sairauden tai vamman vuoksi tai muusta syystä. Korkein oikeus katsoo, että Saksan rikoslain 174 c §:n säännös ei siten sovellu syytekohtassa 7 kuvattuun tekoon.

36. Näillä perusteilla Korkein oikeus katsoo, että kaksoisrangaistavuuden vaatimus ei täyty Saksassa tehdyksi väitetyn syytekohtan 7 rikoksen osalta.

Johtopäätökset

37. Espanjan laista esitetyn selvityksen perusteella Espanjassa tehdyiksi väitettyjen syytekohtien 5, 6, 13–17, 20 ja 21 mukaiset teot ovat rangaistavia tekopaikan lain mukaan ja näissä syytekohtissa kuvatuista rikoksista voitaisiin tuomita rangaistus myös Espanjan tuomioistuimessa. Syyte voidaan siten näiden syytekohtien osalta tutkia. Armeniassa ja Saksassa tehdyiksi väitettyjen rikosten osalta kaksoisrangaistavuuden vaatimus ei sen sijaan täyty, ja tämän vuoksi syytekohdat 2, 7, 9–12 ja 18 on jätettävä tutkimatta.

Päätöslauselma

Hovioikeuden päätöstä muutetaan siten, että käräjäoikeuden tuomio kumotaan A:han kohdistetun syytekohtan 7 osalta ja tältä osin syyte jätetään tutkimatta.

Muilta osin hovioikeuden päätöstä ei muuteta.

Asian ovat ratkaisseet oikeusneuvokset Jukka Sippo, Pekka Koponen, Tuomo Antila, Lena Engstrand ja Tuija Turpeinen. Esittelijä Ville Hiltunen.